

CORRESPONDENȚA GEORGE OPRESCU (1881-1969) - CORIOLAN PETRANU (1893-1945)

Prietenie sau simple relații de servicii?

Elena Rodica Colta

Nu odată s-a întâmplat ca, după mulți ani de la moartea unei personalități, în cazul acesta istoricul de artă clujan Coriolan Petranu, descoperirea unor scrisori primite sau trimise, să aducă o lumină nouă sau unele clarificări în relațiile și în prietenii pe care acesta le-a stabilit, în timpul vieții, cu alte personalități de primă mărime din țară sau din străinătate.

În această serie am putea încadra și cele 4 scrisori care i-au fost adresate de George Oprescu, în urmă cu șase decenii, lui Petranu și un răspuns al lui Petranu către Oprescu, ajunse în fondul Muzeului Județean Arad.¹

Aceste scrisori, a căror conținut a rămas până în prezent necunoscut, completează Corespondența Oprescu - Petranu, publicată, alături de alte scrisori primite de Oprescu de la istorici de artă români, în 1971.²

La vremea respectivă, Radu Ionescu, cel care s-a îngrijit de publicarea Arhivei Oprescu, a atras atenția asupra posibilității unor înstrăinări și pierderi intervenite în ultimul război³, care dădeau corespondenței găsite un caracter parțial.

Noile piese identificate în fondul arădean dovedesc că intuiția acestuia a fost exactă, cel puțin în cazul Oprescu - Petranu, la care schimbul de scrisori a fost mult mai bogat decât s-a crezut inițial.

Chiar dacă luăm în considerare doar scrisorile cunoscute până azi (în număr de zece), nu mai putem vorbi despre o “correspondență

ocazională”, cu atât mai mult cu cât, semnatarii abordează în epistolele lor o varietate de probleme care-i interesează în egală măsură iar tonul direct cu care se adresează sugerează o anumită intimitate.

Putem vorbi despre o prietenie sau doar despre simple relații de servicii?

Privind retrospectiv viețile celor doi istorici de artă, descoperim, alături de numeroase deosebiri, ce țineau de structura umană a fiecăruia și, poate, de stilul unor școli diferite, o activitate comună, care i-a apropiat.

S-au cunoscut în Cluj, cu ocazia înființării Universității românești, probabil chiar de la început, din septembrie 1919.

Oprescu fusese angajat lector la Lectoratul francez iar Coriolan Petranu conferențiar la Catedra de istoria artei.⁴

În felul acesta, vreme de trei ani, până la numirea lui Oprescu în funcția de secretar al Comisiei internaționale de Cooperare Intelectuală a Ligii Națiunilor, care își avea sediul la Geneva, vor fi colegi.

Din această perioadă “elevetiană” a lui Oprescu nu se cunosc scrisori, până la noi descoperiri.

Prima epistolă, în ordine cronologică care s-a păstrat, a fost scrisă în anul 1934, așadar după numirea lui Oprescu ca profesor la Catedra de istoria artei a Universității din București și implicit, după revenirea în țară.

La fel de interesant este și faptul că, din acest schimb de scrisori nu se păstrează nici cele scrise după 1940, adică după mutarea lui Petranu și a Universității din Cluj la Sibiu, în urma Dictatului de la Viena.

Se prea poate ca mutările să fi produs pierderea unei părți din corespondență, fiindcă nu există nici un indiciu că cei doi istorici de artă au început să-și scrie în 1934 și au încetat să corespundă în 1940. Prima scrisoare din fondul arădean vine ca un răspuns la scrisoarea trimisă de Petranu, azi pierdută.

Chiar și în această formă lacunară lectura celor zece scrisori⁵ care se cunosc până în prezent, scrise toate într-un interval de 6 ani, ne permite să reconstituim problemele care s-au ivit în acești ani

în activitatea celor doi istorici de artă și modul în care s-au ajutat reciproc.

SCRISORI PRIMITE ȘI TRIMISE

Universitatea din București
Seminarul de istoria artei
Profesor G.Opreșcu

București, 29 XI 1934

Iubite Domnule Petranu,

Întors de la Madrid, unde am luat parte la o adunare de muzeografie,¹ am găsit cele două publicații ale D-tale: "*L'Histoire de l'Art hongrois au service du revisionisme*" și "*Bisericile de lemn*"².

Îți mulțumesc pentru ele, mai ales pentru cea din urmă. Îți aduci aminte de plăcerea reală ce mi-a făcut comunicarea asupra acestui subiect, la Stockholm, anul trecut.³ Nu mi-am schimbat părerea, din contră. Un subiect interesant a găsit în D-ta pe omul pregătit să-l trateze, altfel decât prin considerații superficiale, interesate, neînțeleghătoare, cum o face în genere colegul nostru de la Cernăuți.⁴ Mi-au făcut reală plăcere.

La rândul meu îți voi trimite, sper în curând, un studiu de sinteză asupra artei noastre de la 1800 până azi.⁵

Cu cele mai amicale sentimente

G. Opreșcu⁶

/Carte poștală ilustrată din Moscova reprezentând Kremlinul/

15.IV.1936

Domnului

Gh.Opreșcu

Profesor universitar

Cluj, 22 mai 1936

Iubite domnule Oprescu,

Mulțumesc pentru rândurile ce mi-ai scris. Răspund cu oarecare întârziere, fiindcă am avut o serie de polemici de revistă și gazetă (...). Viața mea a devenit o continuă agitație de la 1933 începând.

Am regretat că nu te-am întâlnit, voiam să vorbim despre congres.⁸ Eu sunt delegat șef al Univ.Cluj, s-a anunțat președenția congresului, spre surprinderea mea văd însă pe lista circularei nr.2 numai pe Busuioceanu și Tzigara. Eu am protestat prin rectorat la Externe ca un tânăr conferențiar să ne reprezinte când Univ.Cluj m-a delegat. Cum rectoratul nu poate da nici un ban s-a adresat cu o adresă Externelor să-mi pună la dispoziție o indemnizație pe 2 săptămâni. Deși de atunci au trecut vreo trei luni, neprimind răspuns, rectoratul a reînnoit cererea (...). Până ce nu am asigurarea că voi primi o indemnizație, eu nu fac nici o lucrare⁹ degeaba.

Mi-a scris președintele Ganf în niște termeni elogioși, prin care mă roagă să particip neapărat la secția a 9-a; eu aș vrea fiindcă de vreo 3 ani mă ocup tot cu subiectul acesta pentru a distruge definitiv revizionismul în istoria artei. Eu aș crede indispensabil să vii și D-ta și să ne sprijinim reciproc, fiindcă Tz., ai arătat bine în Universul din 16.XI.1933, cum sprijinește teza românească.

Cum nu am prieteni la București și cum chestiile puse de ardeleni nu au acolo succes, mai ales de la distanță, te-aș ruga ceva. D-l. Busuioceanu îmi este dator cu 6.500 lei speze de deplasare și diurne ce mi s-au stabilit cu ocazia docenței lui.

Ministerul a comunicat decanatului nostru, că Dl.Busuioceanu are să plătească acestea, iar respectivul s-a eschivat de la plata sumei.

Acum, prin decanatul nostru am rugat pe decanul Facult. din

București, ca să îl provoace să-mi depună suma, ori să i se sustragă din leafa de conferențiar. Te rog intervino în cauză la decan și consiliu, dacă ar ajunge acolo. Este totuși o bătaie de joc, ca cineva să ajungă docent pe banii mei. Citește te rog cererea mea.

Cu mulțumiri anticipate și salutări

Petranu¹⁰

Universitatea din București
Seminarul de istoria artei
Profesor G.Oprescu

București 25 XI 1936
16 Str. Dr.Clunet

Iubite Domnule Petranu,

Am primit ambele exemplare asupra *Arhitecturii în lemn din Ardeal*.¹¹ Îți mulțumesc și în numele seminarului și într-al meu personal. Ai făcut un lucru util și l-ai prezentat cu siguranța D-tale de bun cunoscător în această meserie. Știi toată plăcerea ce am avut la Stockholm să te aud vorbind despre acest subiect. Văd că el te pasionează încă. Este o chestiune din cele mai interesante pentru noi, care nu se pot lămuri cu disertațiile așa de lipsite de substanță ale colegului nostru din Cernăuți.¹² Te felicit pentru ultima D-tale lucrare și-ți urez să-i dai o urmare cât mai repede.

Al D-tale cu toată prietenia

G.Oprescu¹³

/Am întrebat dacă a primit 2 ex. din "*Influences*" și am mulțumit¹⁴

/Carte poștală/

Cluj, 2 dec 1936

D-lui G.Oprescu - profesor univ.

București

16, Str. Dr.Clunet

Iubite domnule Oprescu,

M-au bucurat cuvintele d-tale înțelegătoare cu ocazia apariției lucrării recente. În iulie a.c. ți-am trimis 2 ex. din "*Influences de l'art populaire* etc.",¹⁵ una pentru d-ta, alta pentru seminar. În caz dacă nu ar fi sosit, te rog avizează-mă să fac reclamație și să-ți trimit alt exemplar. În caz dacă le-ai primit nu te deranja cu scrisul, voi înțelege că au sosit.

Cu salutări cordiale,
Coriolan Petranu¹⁶

/Carte poștală/
Universitatea din Cluj

Seminarul de istoria artei
Cluj, 5 iunie 1937

Iubite Domnule Oprescu,

Văd că Tzigara și-a reeditat calomniile la adresa d-tale și a mea, în limba franceză, în *Museografia Română*.¹⁷ Înainte de a începe vreo acțiune te-aș ruga să mă informezi: cine și pe a cui cheltuială s-a publicat cartea? Are d.Gusti ceva legătură cu ea ori nu? Cine e vinovat pentru apariția operei?

Cu salutări,
Petranu¹⁸

Felicitări pentru premiu!¹⁹

/Carte de vizită, nedatată/
1937?

Iubite Domnule Oprescu,

Îți mulțumesc cordial pentru frumoasa d-tale carte asupra artei moderne române.²⁰ Te felicit în același timp fiindcă ai corespuns unei arzătoare necesități din punct de vedere științific și al propagandei. Voi studia-o detaliat. Sunt de acord cu ceea ce spui despre originea lui Satmari (sic). Numele adevărat este Carol Pop de Sătmăr (de

Sătmer - în ungurește Szatmári) deci nu de Szatmári”.

Mușlea a greșit în opul Transilvania etc. 1918-28.

Cu salutări al D-tale

Coriolan Petranu²¹

Universitatea din București

Seminarul de istoria artei

Profesor G.Opreșcu

București 15 XI 1937

16, str. Dr.Clunet

Iubite Domnule Petranu,

Am găsti la București, la întoarcerea mea, cele două broșuri ce mi-ai trimis. Îți mulțumesc. Textul uneia îl cunoșteam de la congresul din Elveția.²² Pe cealaltă²³ o ignora,. Este o punere la punct completă și obiectivă a notelor esențiale din arta noastră. Am citit-o cu plăcere. Voiam să-ți atrag atenția asupra faptului că Henry²⁴ a publicat un studiu complet asupra bisericilor din Bucovina, care este, după părerea mea sigur și mai bine făcut decât cel al lui Ștefănescu: *Les Eglises de la Moldavie du Nord*. Este teza lui Henry de doctorat.

În curând vei primi și D-ta de la mine volumul pe care l-am publicat pentru expoziție: *L'Art du paysan roumain*.²⁵

Cu cele mai prietenești sentimente,

G. Opreșcu²⁶

/răspuns la 19 sept. lipsa lui Henry o atribui tipografiei ori copiatorului. Lipsește la Opr. “Bihor” Anhangul din Begriff u Erforschung/²⁷

26 X 1938

Iubite D-le Opreșcu,

De recenzie D-tale m-am bucurat mult, D-ta știi ce înseamnă munca grea de a aduna și prelucra material într-un domeniu în care

București 11. II. 1940
16/5. D. Cluj.

Scrisoare Domnule Petram,

Sau primit așeză totă broșură ce mi-
trimis. Tu s-o fi multumesc mai năut
chiar de a le fi citit, că s-o nu te fac s-o aștept.
Eu citit însă răspunsul pe care l-ai dat
lui Bartok, căci era ceea ce mă interesa
mai mult, din pricina omului căruia
îi era adresat. Eu avut încă s-o l-
uor de aproape și am o străbucur pentru
el. M-am simțit Hildauna aproape de felul
lui de a simți și, s-o fi puțin deșert, aici
o dată mi-a dat impresia unui
solicitor. Ești însă vortă de o chestiune în
care n-am nici un fel de competență.

Mă o dată miș de mulțumiri și
o amicală stângere de mână.

G. Oprea

Scrisoare adresată de George Oprea în
1940 lui Coriolan Petranu

s-a făcut până acum prea puțin. Un singur lucru m-a atins neplăcut, lapsus-ul ce mi-l atribui. Aceasta din cauza că țin atât de mult la conștiințiozitate și exactitate, atât de mult mă trudesesc să ating acest ideal. Dacă aș fi declarat ca ardelean un artist care nu e de aici ar însemna superficialitate și aș fi atacat și de unguri. De aceia, pentru reputația mea de om conștiințios, cred necesar o rectificare. Notița mea nu are un ton polemic, dar dacă D-tale nu ți-ar conveni apariția ei, cum nu doresc să ating susceptibilitatea D-tale ci să păstrez neștirbită reputația mea, te rog scrie D-ta o rectificare în care îmi recunoști exactitatea, la care mai poți adăuga că de fapt sunt doi pictori Pal. Al D-tale este Jean Paleologue care iscălește "Pal", născ.1860 la Buc. (vezi Kunstler Lexicon de Müller Singer ed.4 Frankfurt a M 1920 p.361, vol.III). Expoziția retrospectivă de la Ateneul Român a pictorilor din ultimi 50 de ani repr. o operă a lui Aug.Pal al meu.

Ar trebui să ne bucură, de această rectificare în interesul specialității noastre. Te rog trimite-mi un extras al rectific. D-tale.

Cu salutări prietenești²⁸

Universitatea din București
Seminarul de istoria artei
Profesor G.Opreșcu

București 15 XI 1937
16, str. Dr.Clunet

Iubite Domnule Petranu,

Am primit aseară toate broșurile ce mi-ai trimis. Țin să-ți mulțumesc mai înainte chiar de a le fi citit, ca să nu te fac să aștepti.

Am citit însă răspunsul pe care l-ai dat lui Bartok,²⁹ căci era ceea ce mă interesa mai mult, din pricina omului căruia îi era adresată. Am avut ocazia să-l cunosc de aproape și am o slăbiciune pentru el.

M-am simțit totdeauna aproape de felul lui de a simți și, să-

ți spun drept, niciodată nu mi-a dat impresia unui șovinist. Este însă vorba de o chestiune în care n-am nici un fel de competență.

Încă odată mii de mulțumiri și o amicală strângere de mână.

G.Oprescu³⁰

NOTE

1. În anul 1968 moștenitorii istoricului de artă Coriolan Petranu, originar din Arad, donează arhiva, o parte din biblioteca și câteva piese din colecția de artă a acestuia Muzeului Județean Arad, cu condiția constituirii unui fond special.
2. Radu Ionescu, *Arhiva Oprescu, Scrisori de la istoricii de artă români*, în SCIA seria Arte Plstice, Tomul 2/1971, Buc., p.333-334.
3. idem, art. cit, p.331.
4. Stelian Neagoe, *Viața universitară clujană interbelică*, Cluj-Napoca, 1980, vol.I, p.41, 62, 63, 64.
5. Întrucât de la publicarea scrisorilor trimise de Petrana lui Oprescu a trecut deja un sfert de veac, le republicăm după Radu Ionescu, SCIA; tom 2/1971.

EXPLICAȚII ȘI NOTE LA SCRISORI

1. Este vorba despre A doua Conferință Internațională de Museografie care s-a ținut în anul 1934 la Madrid.
2. Titlul complet al celor două publicații este: *L'histoire de l'art hongrois au service du revisionism*, (extras din Revue de Transylvanie, I. 1, 1934, 19 p.) și *Bisericile de lemn ale Românilor ardeleni. Die Holzkirchen der Siebenbürger Rûmenen*. Sibiu, 1934, 71 p.
3. Oprescu se referă la Al XIII-lea Congres Internațional de Istoria Artei, care s-a ținut în 1933 la Stockholm. Coriolan Petranu a prezentat comunicarea: *Neue Forschungren auf dem Gebierte der Holzbaukunst Siebenbürgens*.
4. Se referă la Tzigara-Samurcaș numit în 1926 profesor titular la Catedra de istoria artei a Facultății de litere și filosofie de la Cernăuți.
5. Cartea apare în 1935 cu titlul "*Art roumain de 1800 à nos jours*", Malmö, 1935, însoțită de două ediții în engleză și suedeză.

6. Muzeul Județean Arad, fond Coriolan Petranu, nr.inv. 1392.
7. Scrisoare din Arhiva G.Oprescu, publicată de Radu Ionescu, vezi SCIV, Seria Arta Plastică, Buc., Tom 18,2/1971, p.333.
8. Petranu se referă la Al XIV-lea Congres Internațional de Istoria Artei care urma să se țină în 1936 la Berna.
9. Vor participa la congres amândoi istoricii de artă români, Petranu cu comunicarea: *Begriff und Erforschung der nationalen Kunst*.
10. Scrisoare din Arhiva Oprescu vezi SCIV, seria Arta Plastică, Tom 18, 2/1971, p.333.
11. Oprescu se referă la lucrarea: *Noi cercetări și aprecieri asupra Arhitecturii în lemn din Ardeal. Neue Untersuchungen und Würdigungen der Holzbaukunst Siebenbürgens*, Buc. 1936, 48 p (extras din volumul imagial oferit "Fraților Lapedatu", cu o anexă în lb.germană).
12. Este vorba de Tzigara-Samurcaș.
13. Muzeul Județean Arad, fond Coriolan Petranu, nr.inv.1027.
14. Text scris de Petranu pe marginea scrisorii primite.
15. Se referă la *Influences de l'art populaire des Roumains*, Bucharest, 1936, 44 p. (extras din Revue de Transylvanie, II, p.3).
16. Arhiva G.Oprescu vezi SCIV, seria Arta Plastică, Tom 18, 2/1971, p.333.
17. Petranu se referă la cartea lui Tzigara-Samurcaș *Museografia românească*, Buc., 1936. Tzigara-Samurcaș îl acuzase în anul 1924, într-un articol intitulat "*Muzeele din Transilvania și plagiatul d-lui Coriolan Petranu*", apărut în Convorbiri literare, martie 1935, de superficialitate și de plagiat, declanșând o polemică în presa vremii.
18. Arhiva G.Oprescu, SCIV ..., p.334.
19. G.Oprescu a primit pentru cartea sa *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, apărută în 1937, premiul Statului "Eliade Rădulescu".
20. Este vorba despre cartea premiată, *Pictura românească în secolul al XIX-lea*.
21. Arhiva G.Oprescu, SCIV..., p.334.
22. Comunicarea prezentată la Congresul de la Berna a apărut în revista *Südostdeutsche Forschungen*, München, 1937, II cu titlul: *Begriff und Erforschung der nationalen Kunst*.
23. A doua broșură primită de Oprescu a fost "*Die alte kirchliche Kunst der Rumaenen*" Königsberg, 1937, 18 p.
24. Se referă la prof.Paul Henry de la Institutul francez din București.
25. Este vorba despre ediția franceză, din 1937 a cărții "*Arta țaranului român*", apărută cu prefața lui H.Focillon. Titlul va fi *L'art du paysan roumain*.

26. Muzeul Județean Arad, fond Coriolan Petranu, nr.inv. 1376.
27. Nota scrisă de Petranu pe marginea scrisorii primite.
28. Ciorna pentru scrisoarea din 26.X.1938. Text în creion, cu multe ștersături. Muzeul Județean Arad, fond Coriolan Petranu, nr.inv.,1396.
29. Oprescu se referă la *Epilogue de la discussion avec M.Béla Bartók sur la musique roumaine* (extras din Revue de Transylvanie, Tom V, 2/ 1939).
30. Muzeul Județean Arad, fond Coriolan Petranu, nr.inv. 1377.